

Oana BORȘ

Flori pe apa Prutului

Legătura cu lumea teatrală din Republica Moldova pare a fi, în ultimul timp, în destrămare. Vagi ecouri ne mai parvin din când în când: un fragment de imagine surprins de condeii unui martor întâmplător, o prezență a vreunei trupe basarabene la un festival din țară. Lucru ce se petrece din ce în ce mai rar, însă. Dar, care este starea sistemului teatral? Care sunt nevoile artistice sau materiale? Care sunt speranțele, împlinirile? Există tendințe novatoare în arta teatrală? Înspre ce direcție se îndreaptă dramaturgia? Rămân întrebări la care nu putem răspunde.

Entuziasmul care a marcat legătura dintre cele două universuri ce doreau, în urmă cu un deceniu, să devină părți ale aceluiași întreg (la nivel de sistem, dar și ca unitate spirituală) s-a tocit în timp. Au rămas lumi autonome, cu contacte sporadice. Dacă am căuta vinovați, am găsi, probabil: „starea de tranziție” care ne afectează viața socială, și economică. Ce păcat, totuși, că pe apa Prutului mai plutesc, încă, florile unui pod neterminat...

Nevoia de comunicare, de întreg a rămas, însă. O demonstrează efortul Teatrului Național „Mihai Eminescu” de a abate și la Chișinău „caravana criticilor”, inițiată de Secția Română a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru și de către UNITER, având de data aceasta și suportul Ministerului Culturii și Cultelor din România. O nevoie avidă, mărturisită de ei, locuitori ai unui spațiu în care cultura și limba

română încep să fie refuzate de către autorități. În capitala Republicii Moldova nu ajunge nici un ziar românesc, ce să mai vorbim despre reviste de cultură, filmele din cinematografe sunt titrate în limba rusă, în librării cu greu am găsit cărți de importanță în limba română. Pe lângă aceasta, problemele financiare cu care se confruntă teatrele sunt majore. Într-un sistem în care sursele de finanțare de la buget sunt infime, în care prețurile la bilete sunt de-a dreptul prohibitive (între 5% și 15% din salariul mediu), managerii teatrelor trebuie să-și pună imaginația la lucru pentru a găsi modalitățile de subzistență. Este și cazul Teatrului „Mihai Eminescu”, pentru care amenințarea de a-și închide porțile nu mai este una ipotetică, căci, în acele zile, ministerul a anunțat sistarea subvenției până la sfârșitul anului. O stare de nesiguranță care planează, astfel, asupra unui teatru trecut, acum doi ani, printr-o altă criză, după plecarea directorului Sandu Vasilache și destrămarea trupei. Un teatru care a reușit, însă, să se refacă, angajând actori tineri, mare parte dintre ei absolvenți de prestigioase școli moscovite ca MHAT, VGİK, „Șciukin”, un teatru care într-o singură stagiune (1999–2000) a adus la rampă șapte producții, repertoriul său numărând acum 11 spectacole. Opțiunea repertorială, fără a îmbrăca forma pe care un teatru „Național” o merită, este variată: de la *Cavalerul tristei figuri*, adaptarea lui Dale Wasserman

după Cervantes, regia Petre Bokor la dramaturgia rusă (*Capcana* după R. Iablonskaia, regia Anatol Durbală), de la Caragiale (*O scrisoare pierdută*, regia M. Fusu) la dramaturgia moldovenească (*Radu-Ștefan Întâiul și ultimul*, de A. Busuioc, regia I. Todorov), de la cunoscuta piesă a canadianului M. Tremblay, *Cumetrele*, în regia lui Petre Bokor, la spațiul sârb, *Asociația Femeilor emancipate din Belgrad* de B. Nușici, regia V. Apostol. Trei dintre cele mai importante producții, ale teatrului *Zbor deasupra unui cuib de cuci* adaptare de Dale Wasserman, *Un lucru caraghios s-a întâmplat în Forul Roman* de B. Shevelove și L. Gilbert și *Moartea lui Tarelkin* de Suhovo-Kobâlin au fost prezentate în microstagiunea prilejuită de „popasul carvanei criticilor”. Programul a mai cuprins și o întâlnire cu ministrul culturii din Republica Moldova, prezentarea proiectelor UNITER de către directoarea executivă Aura Corbeanu, prezentare însoțită de invitația de a deveni membri activi ai Uniunii Teatrale din România (poate o nouă punte care începe să se construiască), precum și un colocviu final, moderat de criticul Natalia Stancu.

Ultima premieră, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, adaptarea de Dale Wasserman după romanul lui Ken Kessey, a fost considerată un eveniment pentru că marchează prima colaborare cu o întregă echipă românească de creatori. Este vorba de regizorul Mihai Lungeanu, alături de care au lucrat scenografa Anca Păslaru și muzicianul George Marcu.

Textul piesei este, prin dimensiunea sa parabolică, o acuză la adresa societății,

care refuză orice încercare de a depăși media, în care dorința de libertate, ce poate încalcă uneori reguli mărunte, deranjează și, drept urmare, trebuie sancționată. Astfel, nonconformismul lui *McMurphy* este răsplătit cu o internare în ospiciu, o soluție pe care eroul o preferă închisorii, de aici declanșându-se întreaga intrigă. Însă regizorul Mihai Lungeanu dă citirii sale scenice muchii precis trasate, vorbind despre o realitate trăită, la acest sfârșit de secol, în multe părți ale lumii, despre falsa impresie a societății că poate decide asupra destinului ei. De fapt, la rândul ei, ea este condusă, din umbră, de un sistem dominator bine pus la punct. Spectacolul respiră, astfel, un aer de neputință și inutilitate, căci cea mai infimă încercare de a aduce un element de normalitate este frântă, iar orice gest are în spate fiorul fricii. Potențarea acestei atmosfere este dată de semnul scenografic și universul sonor creat, care se îmbină cu gândul regizoral într-o țesătură densă. Astfel, mobilitatea grilajelor rabatabile, dă pe lângă funcționalitate scenică, o falsă impresie de deschidere. Ele sunt construite, însă, pentru a închide, a încarcera. Linia melodică sugestivă este întreruptă de intervenții sonore care nu ne lasă să uităm că cineva, undeva, supraveghează. Eclerajul (lumină albă), microfoanele care distorsionază și distanțează vocea umană (folosite de personalul medical în comunicarea cu bolnavii), construiesc un univers rece, ostil, în care umanitatea nu mai există, este uitată. Precuparea foarte amănunțită pentru atmosferă, pentru contextul care să releveze intenția regizorală, face să se piardă

ceva: drama personajelor. În spectacol se creează contururi clare, dar fără consistență. Fiecare personaj are povestea sa, cu o dimensiune a suferinței. Relația specială care se naște între două lumi diferite, dar care, în esență, caută același lucru, relația dintre *Mc Murphy* (Igor Caras) și *indianul Bromden* (Vitalie Cărăuș) este, din acest punct de vedere, axa piesei. Însă, balanța se înclină spre Igor Caras care dă rolului său forță, dar în același timp face vizibil drumul pe care îl parcurge de la inconștiența agresivă din început la conștientizarea și asumarea din final.

Un lucru caraghios s-a-ntâmpnat în drum spre Forul Roman de Burt Shevelove și Larry Gelbart, muzica și versurile Stephen Sondheim, este spectacolul regizorului Anatol Durbală, pentru care, de altfel a obținut premiul de debut UNITEM, în 1999. Actor, absolvent al prestigioasei școli de teatru MHAT, Anatol Durbală a găsit mai potrivită pentru sine munca unui director de scenă.

Textul este construit după rețeta de succes de pe Broadway, având însă calități intrinseci venite din îmbinarea umorului scriiturii cu acțiunea dinamică, plină de suspans, a încurcăturilor aparent ireparabile cu *happy-end*-ul salvator, pigmentat fiind cu părți muzicale pe măsură. Cu atât mai mult cu cât parodiază lumea antică, în spiritul comediei latine.

Spectacolul are dinamism, ritm, punând în lumină capacitatea regizorului nu numai de a lucra cu actorul dar, mai mult decât atât, de a coordona mișcarea întregii trupe (soldați, sclavi, curtezane, eunuci). Se păcătuiește,

însă, prin lipsa de măsură, capcană în care se poate cădea ușor mai ales într-o partitură care, prin structura sa, lasă loc inventivității, tentația facilului fiind mare. La aceasta se adaugă și scenografia plasată foarte aproape de limita kitsch-ului.

Dincolo de nereușite, montarea este o demonstrație a capacităților interpretative pe care trupa basarabeană le are. Astfel că Igor Caras (*Pseudolus*) face vizibilă deosebita înzestrare pentru comedie pe care o are. Îl secundează Sandu Leancă (*Hysterium*), un actor cu o mobilitate aparte și o expresivitate asemenea. Li se alătură: Angela Ciobanu, Leo Rudenco, Vitalie Cărăuș, Anatol Durbală, Vasile Zubcu, Tudor Patron.

Moartea lui Tarelkin, este un pas înainte pe care regizorul îl face. Căci spectacolul pe textul lui Suhovo-Kobâlin are o acuratețe a imaginii, o tușă pregnantă în înfățișarea scenică a fiecărui personaj și în aducerea spre lumină a relațiilor dintre ele, rod al comentariului regizoral subtil. Căci el creează o lume a dublului care atinge uneori limita absurdului, potențată fiind și de scenografia realizată prin alternanța oglinzi-plane/uși opace. O ironie fină, amară este prezentă tot timpul, pentru ca, în final, să facă loc suferinței pe care orice sacrificiu îl aduce.

Sacrificiile pe care le cere arta sunt mari, se știe (salariul unui actor basarabean este de 226 lei moldovenești). Dacă însă unui artist i se ia și bucuria de a crea, ce-i mai rămâne? Ce le rămâne și ce ne rămâne? O întrebare la care cei în drept ar trebui să se gândească pentru că a pierde este mult mai ușor decât a construi.

Teatrul Național „Mihai Eminescu“, Chișinău – Zbor deasupra unui cuib de cuci de Dale Wasserman după Ken Kessey. Versiunea scenică și regia: Mihai Lungeanu. Scenografia: Anca Pâslaru, Muzica George Marcu. Distribuția: Igor Caras, Vitalie Cărăuș, Ion Mocanu, Ghenadie Gâlcă, Nicolae Darie, Oleg Grudco, Tudor Patron, Vasile Zubcu, Vladimir Cobasnean, Victor Drumi, Leo Rudenco, Gh. Butucea, Dumitru Mamei, Ion Sandu, Sandu Brăilă, Nicolae Ghereg, Nicu Suveică, Iurie Negoită, Ilie Todorov, Angela Cărăuș, Viorica Chircă, Mihaela Strâmbeanu, Angela Ciobanu.

Teatrul Național „Mihai Eminescu“, Chișinău – Moartea lui Tarelkin de A.V. Suhovo-Kobâlin. Regia: Anatol Durbală. Decor: Petru Bălan. Costume: Stela Verebceanu. Cu: Ion Mocanu, Sandu Leancă, Nicolae Darie, Igor Caras, Nicu Suveică,

Sandu Brăilă, Oleg Grudco, Victor Ciutac, Boris Cremene/Răzvan Paveliu, Tudor Patron, Angela Ciobanu, Dina Cocea, Vasile Zubcu, Ion Sandu, Ghenadie Gâlcă, Dumitru Mamei.

Teatrul Național „Mihai Eminescu“, Chișinău – Un lucru caraghios s-a întâmplat în drum spre Forul Roman de Burt Shevelove și Larry Gelbart. Regia: Anatol Durbală. Decor: Petru Bălan. Costume: Stela Verebceanu. Coregrafia: Teodor Rădulescu. Dirijor: Andrei Dmitrovici. Cu: Anatol Durbală, Angela Ciobanu, Leo Rudenco, Sandu Leancă, Igor Caras, Vasile Zubcu, Vitalie Cărăuș, Tudor Patron, Doriană Zubcu, Mihaela Strâmbeanu, Cornelia Maros, Doina Severin, Natalia Lungu, Veronica Cozlovski, Sandu Decuseară, Nicu Suveică, Sandu Brăilă, Gh. Butucea, Ghenadie Gâlcă, Igor Melnic, Petru Ciobanu, Eugen Rusu, Valeriu Pahomi, Dumitru Mamei.

